

Leiden

Michiel Janssen

"Dit verslag is geschreven in het kader van 100x100. 100 correspondenten voor de nieuwe gemeenteraad (2014-2015). Zie ook 100x100.nl"

Inleiding

In de beoogde participatiesamenleving word burgers geacht meer zelfredzaam te zijn en wordt het minder vanzelfsprekend dat wij naar de overheid kijken om onze zaakjes te regelen. Dat vraagt meer ruimte voor maatschappelijke initiatieven en een gemeente die haar inwoners vaker en eerder betreft bij ontwikkelingen en meer en meer aansluit bij de wensen van de samenleving. Een flinke opgave voor de gemeente én voor de burgers; een opgave waaraan ik als maatschappelijk betrokken Leidenaar mijn steentje wil bijdragen.

Het afgelopen half jaar heb ik als correspondent voor 100x100 gevolgd hoe de gemeente Leiden omgaat met maatschappelijke initiatieven uit de stad. Ik heb daarvoor contact gehad met gemeenteraadsleden, ambtenaren en – veelal zeer betrokken - Leidenaren. Verder heb ik in de lokale kranten gelezen over maatschappelijke initiatieven en hoe de gemeente daar mee omgaat. Als initiatiefnemer van de Leidse Doetank, die stimuleert dat er meer ruimte komt voor maatschappelijke initiatieven, heb ik meegewerkt aan het verbeteren van de samenwerking tussen gemeente en maatschappelijke initiatieven en heb ik één van die initiatieven een duwtje in de goede richting kunnen geven.

Onderstaand een persoonlijk verslag van mijn bevindingen. Ik heb daarbij vooral gekeken door mijn bril van organisatieadviseur en begeleider van (cultuur)verandertrajecten.

Leiden als gemeente

Het gaat goed met Leiden. De stad bruist van activiteiten en energie, de terrassen zitten vol en Leiden staat elk jaar hoger op de lijst van meest aantrekkelijke binnensteden. Veel maatschappelijke initiatieven worden gerealiseerd en er heerst een sfeer waarin veel mogelijk is. Alles gaat dus goed? Veel wel, maar er is nog voldoende verbeterpotentieel waar het gemeentebestuur, politici, ambtenaren én maatschappelijke initiatieven hun tanden in kunnen zetten. Hieronder loop ik de velden een voor een langs.

Maatschappelijk initiatieven van bewoners (deel I)

Leiden kent tal van innovatieve initiatieven die de stad ten goede komen. Het Singelpark (www.singelpark.nl) en Stadslab (www.stadslab.nl) zijn daar prominente voorbeelden van. De hoger opgeleide inwoners met een uitstekend netwerk en snelle pen vinden eenvoudig de weg naar de wethouder, raad of subsidieverstrekker en zijn zeer actief in de stad. Vooral de binnenstad en de creatieve sectoren trekken veel profijt van dit elan. Maar wat als je in je eigen buurt of wijk aan de slag wilt, maar de juiste mensen niet kent en/of niet goed weet hoe je je wens of initiatief voor het voetlicht moet brengen? Daar moeten we in Leiden nog in investeren (en doen we ook, zie verderop).

De gemeente

Ik begin mijn verhaal over de gemeente met een best practise. De wijze waarop in Leiden het cultuurbeleid voor de komende jaren is opgesteld, is door de Leidse cultuursector zeer gewaardeerd. Waarom ging het hier anders dan anders? En wat kunnen we daarvan leren?

Wat opvalt is dit:

- *De cultuursector is vanaf het begin nauw betrokken bij de beleidsontwikkeling, dus ook toen nog veel onzeker was. Vaak zijn ambtenaren bang om de regie kwijt te raken of vinden ze het lastig om met al die meningen om te gaan. Nu bleek: zolang je als ambtenaar helder bent over de verwachtingen, hou je de regie op zowel de inhoud als op het proces. De verwachtingen en daarbij behorende randvoorwaarden zijn van te voren dan ook helder en eenduidig verwoord (bijv. er komt geen extra geld beschikbaar).*
- *Naast inhoudelijke sturing (waar willen we naar toe, hoeveel geld is er beschikbaar, etc) is er ook en vooral gestuurd op een transparant totstandkomingsproces (welke ideeën hebben de spelers uit de stad, hoe kunnen samen tot een volwaardige cultuursector komen, etc.). Die processturing, waarbij de gemeente niet altijd probeerde haar gelijk te halen maar ook ruimte gaf voor een ander geluid (en daar écht iets mee deed), lijkt de belangrijkste sleutel naar succes.*
- *Daarnaast valt de attitude van de gemeente op: een wethouder die helder is over de verwachte uitkomsten en bezuinigingen en die achter de beleidsmedewerkers blijft staan, én luisterende ambtenaren die ruimte en invloed geven.*

Deze vorm van interactieve beleidsontwikkeling heeft goed gewekt; juist die open houding van de ambtenaren had positief effect op de betrokkenheid van de spelers uit de cultuursector en op de acceptatie van de uitkomsten. Een prima voorbeeld dat in de gemeente navolging heeft gevonden, bijvoorbeeld bij het opstellen van de erfgoednota. Mijn (goede) hoop is dat dit de Leidse standaard wordt voor beleidsontwikkeling.

Helaas zijn er nog steeds beleidsmedewerker die hun nota opstellen zónder veel contact vooraf met de buitenwereld. Daar is nog een slag te winnen en dat sluit aan bij de behoefte van Leidenaren aan ambtenaren die goed en wérkelijk naar inwoners luisteren, hen serieus nemen, respecteren, betrekken, accepteren als gelijkwaardig partner en eerlijk en open met hen communiceren (uitkomsten van Leidse conferentie over participatie). Wat mij bij gesprekken tussen inwoners en ambtenaren opvalt is dat veel ambtenaren een positieve welwillendheid aan de dag leggen. Er is weinig onwil en veel onmacht. De systeemwereld van gemeente, waarin veel regels en beperkte bevoegdheid garant staan voor hokjesgeest, staat ver af van de leefwereld van de Leidse bevolking. Zie dan als uitvoerend ambtenaar maar eens iets voor elkaar te krijgen! Daar ligt een stevige opgave voor het bestuur van de gemeente dat daarin voorbeeldgedrag zal moeten vertonen (wordt aan gewerkt, zo weet ik).

Gelukkig meer goed nieuws. De gemeente Leiden wil de samenwerking tussen maatschappelijke initiatieven en de gemeente verbeteren en onderzoekt hiervoor nieuwe samenwerkingsvormen. Dat zie je terug bij de samenwerking met de Vrienden van het Singelpark die de gemeente Leiden met vele vrijwilligers helpt bij de realisatie van het mooiste, langste en spannendste stadspark van Nederland.

Daarnaast zijn – als experiment - interne makelaars benoemd die een maatschappelijk initiatief adopteren, zodat je als initiatiefnemer één aanspreekpunt hebt in de gemeentelijke organisatie en niet van kastje naar muur wordt gestuurd. Zo heeft het maatschappelijk initiatief Morslint, een wandelroute door de Leidse wijk de Hoge Mors die wordt ontworpen

en ontwikkeld door een grote groep bewoners, een ambtenaar toegewezen gekregen waarmee 'alles' wordt geregeld en afgestemd.

De volgende experimentele stap is om externe makelaars te faciliteren die maatschappelijke initiatiefnemers (uit de wijken en/of sectoren) ondersteunen om hun idee of plan aan te scherpen en te zorgen dat zij makkelijker hun weg vinden naar de juiste instelling, ambtenaar of sponsor. Voor de Leidse cultuursector bestaat een cultuurmakelaar (www.cultuurfondsleiden.nl) die ook landelijk wordt gezien als goed voorbeeld. De besluitvorming hierover voor andere sectoren en/of wijken vindt per heden plaats en zal volgend jaar worden uitgerold.

De politiek

Ik had aan het begin van 100x100 weinig ervaring met de gemeentelijke politiek. Daarom hier een korte 'Alice in Wonderland' impressie. Voor mensen uit de gemeentelijke wereld is dit natuurlijk een bekend plaatje, maar voor mij als buitenstaander was het een eye opener.

Daar sta je dan als nieuwbakken gemeenteraadslid. Euforie dat je een plek hebt bemachtigd, omdat je partij heeft gewonnen of omdat je hoog op de lijst bent gekomen. En dan.....In de eerste fase word je klaargestoomd voor je rol als raadslid: hoe werkt het politieke bestel, wat word je taak? Je krijgt cursussen, moet je inlezen, je moet doordrongen zijn van de koers van de partij en daarnaast moet je je inhoudelijk nog verdiepen in het dossier dan jij mag voeren. En dat allemaal in een korte periode (hoe zo vakantie?) en naast je reguliere baan. We vragen nogal wat van onze vertegenwoordigers! Mijn ervaring in Leiden is dat nieuwe raadsleden hierdoor weinig tijd (kunnen) vrijmaken om met burgers te praten. Tevens worden raadsleden in de eerste periode zodanig in het politieke proces gezogen dat ze de politieke arena gaan zien als de werkelijke leefwereld.

Hoewel niet onbegrijpelijk beschouw ik het bovenstaande als onwenselijk. Leidse politici zouden zich meer in de stad moeten laten zien en hun partijbelang wat vaker aan de kant moeten zetten om meer in het belang van de burger te handelen. Hoe? Door minder met elkaar om tafel te zitten en meer de boer op te gaan. Ik zie raadsleden die het wél voor elkaar krijgen, die initiatieven in de wijken bezoeken of bij zorginstellingen langsgaan om het beleid te toetsen aan de praktijk van alledag. Maar de norm is het helaas (nog) niet.

Natuurlijk kunnen burgers gebruik maken van inspraakrondes. Maar – zo ervaar ik - dan sta je al met 2-0 achter. Dat bleek bijvoorbeeld bij de inspraak over het parkeerbeleid (Leiden beoogt betaald parkeren in te voeren in de binnenstad en omringende wijken, wat tot veel weerstand leidt). De insprekers moesten reageren op een voorgenomen besluit waardoor ze achteraf de standpunten van de gemeenten moesten weerleggen; meerdere insprekers pleitten dan ook voor een heroverweging van het besluit, met in achtneming van hun bijdrage, cijfermateriaal et cetera¹. Inspraak vooraf lijkt mij bij dit soort trajecten veel nuttiger en zelfs efficiënter: zo hoef je het werk niet overnieuw te doen. Door inspraak vooraf wordt bovendien de acceptatie van het besluit vergroot, zie ook het voorbeeld van de cultuursector. En acceptatie bevordert het vertrouwen van de burger in de overheid,

¹ Ik verwonder mij dat de gemeente vaak werkt met kwantitatieve gegevens om de mening van de inwoners te toetsen (bijv. met burgerpanel), terwijl een kwalitatieve analyse middels gespreksrondes vaak een veel beter beeld schetst, zeker omdat mensen met elkaar in dialoog gaan waardoor een adequatere beschrijving van de situatie ontstaat

waardoor de inwoners sneller bereid zijn een eigen initiatief te nemen. Ik denk dat inwoners gelukkiger zijn en meer gemotiveerd zijn om een inspanning voor hun leefomgeving te leveren als ze meer invloed hebben om die leefomgeving (dit naar analogie van onderzoek van TNO waaruit blijkt dat werknemers gelukkiger en meer gemotiveerd voor hun werk zijn als ze meer beslissingsbevoegdheid hebben).

Het probleem met meerdere bestuurslagen

Ik zie dat wethouders op inhoudelijke gronden het contact met maatschappelijke initiatieven opzoeken en ook dat zij in essentie open staan voor de mening van inwoners. Het wordt pas echt moeilijk als er naast de gemeente ook nog provinciale overheden betrokken zijn. Zo blijft de Rijnlandroute een hoofdpijndossier (voor zowel de wethouder als de betrokken inwoners): het blijft onduidelijk wat mogelijk is en waarop burgers invloed op kunnen uitoefenen en waarop niet; dit leidt telkens weer tot een storm van kritiek en stukken in de krant. Ik vermoed (ik ben verre van een expert op dit dossier) dat dit komt omdat de gemeente in onderhandeling met de provincie erg zijn best doet om aan wensen van de burger tegemoet te komen, maar die wensen in de besluitvorming niet altijd terugkomen. Dan ontstaat er ruis. Het adagium zou volgens mij moeten zijn: zorg dat je de verwachtingen goed managet en geen valse hoop wekt. Burgers kunnen best tegen een stootje en accepteren dat het is zoals het is, als het maar duidelijk is.

Ikzelf heb de problemen met verschillende bestuurslagen ook ondervonden, bij de subsidieaanvraag voor de stichting t.b.v. de ontwikkeling en het beheer van Archeologisch park Matilo: het blijkt niet eenvoudig om goede afspraken te maken met de gemeente als diezelfde gemeente zelf weer in onderhandeling is met de provinciale instantie. Pas toen alle partijen aan één tafel zaten konden wij tot oplossingen komen.

Een geweldige stad!

Mocht ik in bovenstaand epistel kritisch geweest zijn op de gemeente Leiden: die kritische blik komt voort uit liefde voor mijn Leiden. Ik kan niet genoeg benadrukken dat er ook ontzettend veel goed gaat in onze stad en dat ik het heerlijk vind om in Leiden te wonen en leven. Maar als we de participatiesamenleving in Leiden werkelijk willen vormgeven, dan moeten we elkaar uitdagen om het beste uit onszelf te halen. De burgers worden geacht meer initiatief te nemen, de gemeente(raad) zal de inwoners meer ruimte moeten geven en vaker moeten te betrekken.

Michiel Janssen